

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 373.5.013.43:82.0

Наталія Шекера, аспірантка кафедри теорії та історії педагогіки
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті автор розглядає поняття загальнокультурної компетентності, її структуру та шляхи підвищення рівня загальнокультурної компетентності студентів коледжів засобами зарубіжної літератури.

Ключові слова: загальнокультурна компетенція, культура, зарубіжна література.

Табл. 1. Літ. 10.

Natalia Shekera

FORMATION OF THE GENERAL COMPETENCY THROUGH WORLD LITERATURE

The article examines the general concept of competence, its structure and ways of improving the general competence of college students by means of foreign literature.

Key words: general cultural competence, culture, foreign literature.

Постановка проблеми. За роки незалежності України відбулися кардинальні зміни не лише у політичному та економічному розвитку країни, а й у світобаченні українського суспільства, що є наслідком активної інтеграції у європейську спільноту, різкої зміни цінностей та пріоритетів. В таких умовах найважче сформуванню світогляд підростаючому поколінню, оскільки суспільна нестабільність не сприяє засвоєнню чітких уявлень про загальнолюдські цінності.

У Державній національній програмі “Освіта” (Україна ХХІ ст.) звертається увага на виховання у молоді поваги до культури, звичаїв, традицій усіх народів, які населяють Україну. Національна державна комплексна програма естетичного виховання наголошує на формуванні особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу та сучасної європейської цивілізації [4].

Але, в той самий час, наше суспільство зіткнулося з проблемою різкого зниження загальнокультурного рівня підготовки спеціалістів. Існуючі педагогічні технології не сприяють достатньою мірою формуванню загальнокультурної компетентності студентів.

Загальнокультурна компетентність займає одне з ключових місць у системі базових компетентностей. Саме загальнокультурна компетентність визначає активну життєву позицію людини, її здатність творчо мислити, знаходити шляхи порозуміння із суспільством і із самою собою. За умови несформованості загальнокультурної компетентності своєчасно, розвиток особистості студентів уповільнюється, що впливає на ефективність навчального процесу.

Аналіз наукових джерел показав, що на даний момент не існує єдиної загальноприйнятої точки зору на визначення поняття “загальнокультурної компетентності”.

Питанню загальнокультурної компетентності присвячували свої праці Н.Ю. Конасова, О.Е. Лебедєв, М.В. Булигіна, Н.В. Поморцева, А.Н. Федорова та інші.

В дослідженнях І.Є. Видт, Є.Д. Жукової, С.В. Коровиної визначена роль предметів гуманітарного циклу в формуванні загальнокультурної компетентності вчителя.

М.В. Булигіна, Н.В. Поморцева, А.Н. Федорова висвітили сутність культурологічної компетентності, І.І. Пейфа – соціокультурного аспекту компетентності.

С.Л. Троянська, Т.В. Єжова визначають загальнокультурну компетентність як рівень освіченості, достатній для самоосвіти, самостійних дій та наявності певного рівня знань у різних галузях культури.

А.А. Петров та Л.Б. Соколов указують на наявність зв'язку рівня сформованості загальнокультурної компетентності особистості з успішністю її професійної діяльності.

Однак проблема формування загальнокультурної компетентності студентів не є повністю розв'язаною і потребує більш детального розгляду, оскільки потенціал гуманітарних дисциплін не використовується повністю задля підвищення рівня загальнокультурної компетентності студентів вищих навчальних закладів.

Отже, **мета статті** – визначити шляхи підвищення рівня загальнокультурної компетентності студентів саме засобами

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

зарубіжної літератури. На нашу думку, тема даної статті є досить актуальною, оскільки зарубіжна література є однією із провідних дисциплін гуманітарного циклу, що мають безпосередню основу для формування загальнокультурної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Важливість виховання загальнолюдських цінностей, надання їм першочергового значення, підвищення рівня культури студентів відзначають у своїх дослідженнях Є. Бистрицька, Т. Іванова, Н. Миропольська, Г. Тарасенко, В. Федотова, Т. Холстова.

Проблема формування емоційної і духовної культури особистості розглядалась у роботах філософів (Г. Сковороди, В. Соловйова, П. Флоренського, П. Юркевича І. Гердера, Р. Декарта, І. Канта), психологів (П. Якобсона, Б. Ананьєва, Г. Костюка, Л. Божович, Л. Виготського, Б. Додонова), педагогів (В. Сухомлинського, Я. Коменського, К. Ушинського, Б. Неменського).

Процес засвоєння культури особистістю продовжується протягом усього життя. Культурний розвиток особистості залежить від багатьох факторів:

- базової освіченості;
- життєвих ситуацій;
- соціально-побутових умов;
- оточення;
- мотивації до саморозвитку та самовдосконалення;
- самоосвіти.

Враховуючи те, що кожна людина, залежно від перерахованих факторів проходить свій індивідуальний шлях культурного розвитку, то загальнокультурна компетентність є тією культурологічною основою, що об'єднує людство, незалежно від національності та соціального становища. Тому поняття загальнокультурної компетентності ми визначаємо як інтегративну здатність особистості, визначену досвідом засвоєння культурного простору, рівнем освіченості, вихованості та розвитку.

В даному контексті головна роль відводиться взаємодії освіти та культури. Незважаючи на те, що це положення є загальновідомим, на практиці воно не втілюється у життя належним чином.

Отже, культура (від лат. cultura – оброблення, виховання, освіта, розвиток) – історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил та здібностей людини, що виражені у формах та типах організації життя та діяльності людей, їх взаємовідносинах, а також у створюваних ними матеріальних та духовних цінностях [5]. Ядром культури є загальнолюдські цінності, а також способи їх відтворення та досягнення, що

історично склалися. Але культура сприймається та засвоюється кожною людиною індивідуально, зумовлюючи її становлення як особистості [5].

Існує велика кількість визначень культури, що розкривають різні аспекти життєдіяльності людини. Б. Гершунський визначає культуру як вищий прояв людської освіченості та професійної компетентності, завдяки якому може найбільшою повною мірою відобразитися людська індивідуальність [1].

Н. Крилова зосереджує свою увагу на тому, що у свідомості культура постає як надособистісний феномен, тому не випадково випадає характеристика людини як носія культури та головної діючої особи [3].

Структуру загальнокультурної компетентності ми розглядаємо як трирівневу парадигму:

- когнітивний рівень;
- ціннісно-орієнтаційний;
- комунікативно-діяльнісний.

Когнітивний рівень – це етап засвоєння продуктів культури, комплексу знань у даній сфері. Ціннісно-орієнтаційний рівень передбачає залучення до культури через процес духовного спілкування та відчуттів. Комунікативно-діяльнісний рівень відповідає такому способу засвоєння культури як співтворчості, у процесі якої закріплюються певні моделі поведінки.

Я.Н. Верба визначає наступні фактори сформованості загальнокультурної компетентності:

1) розумова культура – здатність особистості до індивідуального мислення, вихід за межі канонів та стереотипів. Розумова культура відображає пізнавальні та творчі здібності індивіда і відображається у здатності аналізувати, синтезувати, класифікувати, логічно мислити та абстрагувати;

2) загальна ерудиція – всебічні знання про оточуючий світ та закони його розвитку;

3) культура спілкування – здатність дотримуватись певних правил поведінки та етикету мовлення.

Процес засвоєння культурних цінностей продовжується все життя людини. Кожна особистість проходить свій індивідуальний шлях культурного розвитку, приймаючи або відкидаючи ті чи інші цінності. Загальнокультурна компетентність відіграє роль об'єднуючого компонента для людей різних національностей, професій соціального становища. Саме взаємодія освіти та культури є основою цілеспрямованого культурного розвитку. У навчально-виховному процесі не використовується повною мірою дія культурних механізмів, форм та змісту освітнього процесу.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

На нашу думку, зарубіжна література є одним із провідних засобів підвищення рівня загальнокультурної компетентності студентів. Засвоєння культурних цінностей проходить через знайомство з різноманітними літературними текстами, витворами мистецтва. При взаємодії з усім цим особистість приймає цінності, які зафіксовані в літературі.

Саме тому ми звернули увагу на можливість підвищення рівня загальнокультурної підготовки студентів саме засобами зарубіжної літератури. Нами було проаналізовано твори зарубіжної літератури, які вивчаються за програмами технічних та технологічних коледжів, та їх можливий вплив на формування загальнокультурної компетентності (таблиця 1).

Проаналізувавши дану таблицю, ми зробили висновок, що на заняттях зарубіжної літератури студенти знайомляться з різними життєвими ситуаціями та моральними дилемами, які спонукають замислитись про такі глобальні проблеми людства як проблема добра і зла, сенсу життя, совісті, відповідальності за свої вчинки,

прагнення людини до самореалізації, свободи, духовного розвитку, порозуміння з оточуючим світом та суспільством.

На прикладі творів студенти можуть ознайомитись із надбаннями світової літератури та людства, загальнолюдськими цінностями, скласти власне уявлення та розширити свій світогляд.

Висновки. На нашу думку, підвищення рівня загальнокультурної компетентності студента сприятиме визначенню активної життєвої позиції, здатності творчо мислити, знаходити шляхи порозуміння із суспільством і із самою собою.

За умови сформованості загальнокультурної компетентності своєчасно, прискорюється розвиток особистості студентів, що впливає на ефективність навчального процесу.

Заняття зарубіжної літератури виступають одним з головних чинників, що допомагають підвищити рівень загальнокультурної компетентності студента. Матеріали літературних творів є носіями культури та традицій різних народів.

Таблиця 1.

	Автор та назва твору	Образ головного героя	Вплив на формування загальнокультурної компетентності
1.	О. де Бальзак “Гобсек”	Гобсек – жадібна, аморальна, егоїстична людина, метою життя якої є володіння золотом, завдяки якому він отримував владу над людьми.	О. Де Бальзак демонструє у своїй повісті зразок того, у що може перетворитися людина, зневірена у морально-етичних цінностях й до чого призводить зубожіння душі. Без “вічних цінностей” людина перестає бути людиною. Ніякі матеріальні статки не можуть це компенсувати.
2.	Б. Шоу “Пігмаліон”	Професор Хіггінс – людина, що дозволяє собі маніпулювати чужим життям.	Автор розкриває проблему можливості реалізації духовного й інтелектуального потенціалу людини. Також звертається увага студентів на відповідальність перед тими людьми, яких ми впускаємо у своє життя.
3.	Г. Бель “Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...”	Герой оповідання – німецький юнак, тяжко поранений і розчарований у світогляді, який йому нав’язувався.	Епітафія давньогрецького поета Симоніда Кеоського героям-спартанцям – “Подорожній, коли ти прийдеш у Спарту, повідай там, що ми всі полягли тут, бо так звелів нам закон” – розкриває ідейний зміст твору. Вона допомагає зрозуміти оманливість ідеалів, які насаджували фашисти, розкриває психологію героя, і стає своєрідним символом його власного життя.
4.	Федір Достоевський “Злочин і кара”	Р. Раскольников – персонаж, що намагається з’ясувати, до якого типу людини він належить: слабкого чи надлюдина.	На прикладі Раскольнікова звертається увага на те, що злочин, якими б намірами він не прикривався, завжди залишається злочином та нищить духовний світ людини.

**ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЗАСОБАМИ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Продовження таблиці 1.

5.	Л. Толстой “Війна і мир”	Андрій Болконський Відмовившись від прагнення здобути славу, намагається жити для свого сина.	Толстой був переконаний, що “голос живої совісті” – це непереможний і добродійний фактор історичного розвитку, а пошук правди, рух людської свідомості – більш важливі історичні події, ніж політичні пристраті. Тому його герої зображені в розвитку, на шляху до своєї правди.
6.	Оскар Уайльд “Портрет Доріана Грея”	Доріан Грей – самозакоханий “нарцис”, що ставить свою зовнішню красу вище духовної.	Автор наголошує на тому, що моральність, душа виявляються саме тією цінністю, без якої людина не може існувати. Через зневагу до моральних законів гине головний герой.
7.	Генріх Ібсен “Ляльковий дім”	Нора – жінка, що намагається знайти своє місце у житті.	Генріх Ібсен підтримує прагнення людини до вільного вибору життєвого шляху. Але увага студентів звертається на відповідальність перед собою та іншими людьми за зроблений вибір та вчинок.
8.	Франц Кафка “Перевтілення”	Грегор Замза – молода людина, прив’язана до своєї родини, яка залишає його помирати у самотності.	Герой новели Кафки втілює страх людини перед життям та самотністю. Власна родина нехтує ним, тому що він не такий, як усі. Автор спонукає нас до співчуття людині з великою душею, яку ніхто не розуміє.
9.	М. Булгаков “Майстер і Маргарита”	Майстер – невизнаний геній. Маргарита – жінка, що здатна на усе заради кохання.	У романі піднімаються найважливіші морально-філософські проблеми: добра і зла, можливості вибору людиною власного шляху і моральної відповідальності за вибір.
10.	Е. Хемінгуей “Старий і море”	Сантьяго – невтомний борець за існування.	Е. Хемінгуей звертає увагу читачів на наступні питання: людина і природа, смертне і вічне, потворне і прекрасне. Повесть “Старий і море” – це роздум автора про сенс життя. “Людину можна знищити, але здолати не можливо”.

1. Гершунський Б.С. *Філософія образования для XXI века (В поисках практикоориентированных образовательных концепций)*. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.

2. Конасова Н.Ю. *Общекультурная компетентность как показатель образованности учащихся школы*. СПб., 2000.

3. Крылова Н.Б. *Культурология образования*. – М.: Народное образование, 2000. – 272 с.

4. *Національна доктрина розвитку освіти / Указ Президента України №347 / 2002*. – Київ, 17 квітня 2002 р.

5. *Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М. БимБад*. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.

6. Родигіна І. *Компетентісно-орієнтований підхід до навчання*. – Харків, 2005.

7. Овчарук О. *Компетентності як ключ*

оновлення змісту освіти // Стратегії реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К., 2003. – С. 13 – 42.

8. Хуторской А. *Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование*. – 2003. – №2. – С. 58 – 64.

9. Троянская С.Л. *Общекультурная компетентность: опыт определения и структурирования // Культурно-историческая психология*. – 2008. – №2. – С. 19 – 23.

10. Фрумин И.Д. *Компетентностный подход в образовании // Материалы X Всероссийской конференции “Педагогика развития: становление компетентности и результаты образования в различных подходах”*. Красноярск, 2003.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2011